

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В.Н. КАРАЗІНА**

(повне найменування вищого навчального закладу)

ФІЛОСОФСЬКИЙ ФАКУЛЬТЕТ

(назва факультету)

Кафедра теоретичної і практичної філософії імені професора Й.Б. Шада

(повна назва кафедри)

Кваліфікаційна робота

перший (бакалаврський) рівень вищої освіти

(освітньо-кваліфікаційний рівень)

**Тема: «Криза ідентичності та екзистенційна депресія в європейській
філософії : втрата сенсів, волі до життя, самозрада»**

Виконала: студентка IV курсу
група ОФЄз - 42

Спеціальність: 033 Філософія
(шифр, назва спеціальності)

Освітня програма: Європейські студії

Кліменічева Р.А.

Керівник Газнюк Л. М.

Рецензент Бейлін М. В.

Підсумкова оцінка: за національною
шкалою:

кількість балів: _____

Підпис керівника _____

Кваліфікаційну роботу захищено на засіданні Екзаменаційної комісії
Протокол № _____ від « _____ » червня 2025 р.

Голова Екзаменаційної комісії _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

м. Харків – 2025 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	10
РОЗДІЛ 1 ІДЕНТИЧНІСТЬ ЯК ПЕРЕЖИВАННЯ СЕБЕ У СВІТІ І В ІНШОМУ	14
1.1 Ідентичність суб'єктивна.....	14
1.2 Ідентичність у контакті з іншими	19
1.3 Самозрада як втрата автентики	25
РОЗДІЛ 2 ВОЛЯ	29
2.1 Воля як ресурс : Франкл і Стус	29
2.2 Екзистенційна депресія	33
2.3 Прояви втрати ідентичності через фрустрацію в творах Чарлі Кауфмана та Жоржа Перека.....	37
ВИСНОВКИ	42
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	44
АНОТАЦІЇ.....	49

ВСТУП

Проблема ідентичності постає як центральна у сучасному філософському та психологічному дискурсі, особливо в умовах екзистенційної кризи, де відбувається руйнування смислових структур, темпорального зв'язку із собою та спільнотою, і втрата відчуття власної визначеності.

Ідентичність як досвід самості — не є фіксованою даністю, а радше процесом, що постійно формує себе в напрузі між автентичністю, самосприйняттям, автономією й пам'яттю. Психічне Я — це не просто соціальна маска чи функціональна роль, а вразлива, глибоко інтимна структура, яка може зазнати руйнування внаслідок втрати сенсів, зради власній ідентичності або неможливості реалізувати свою волю в межах доступної реальності.

Актуальність обумовлена тим, що наразі люди стали надавати перевагу суб'єктивній ідентичності над колективною і забувати, що ідентичність є інтерсуб'єктивною і потребує присутності Іншого.

Люди забувають про джерело свого ресурсу - колективний розум. Ця робота досліджує філософські та психологічні аспекти розпаду ідентичності та психіки як прояву екзистенційної депресії. Вона також зосереджена на аналізі темпоральних станів та кваліа — унікальних, суб'єктивних якостей переживання — як ключових умов формування або втрати цілісного Я. Через інтерпретацію творів Жоржа Перека та Чарлі Кауфмана, а також на основі концепцій Віктора Франкла та Василя Стуса, у роботі простежується парадокс волі в умовах відчаю, і досліджується, яким чином психічне

самознищення може стати реакцією на розрив зв'язку з реальністю, на відсутність відповідей з боку Всесвіту.

Цей проєкт не має на меті політичний або ідеологічний аналіз, а звертається до глибинного досвіду суб'єкта — до моментів, коли відсутність зв'язку, спільності чи сенсу ставить під сумнів сам факт існування. Водночас, робота не заперечує колективного виміру ідентичності: навпаки, вона показує, як психічна криза індивіда часто виникає у просторі втрати соціальної приналежності та неможливості бути почутим чи впізнаним.

Сучасна криза зачіпає не лише особисте я, а й колективні уявлення про себе, що формують соціальну приналежність. Втрата пам'яті та змінене сприйняття часу порушують стабільність особистісного досвіду, а розрив із колективними сенсами і приналежністю викликає глибокий соціальний вакуум. Психічна втрата сенсів — це внутрішня темрява, що оголює людину перед вибором: зануритись у розпад чи віднайти нові форми буття. У цій роботі криза ідентичності розглядається через призму теоретичних понять — ідентичність, автентичність, автономія, воля, екзистенція — а також через емпіричний аналіз втрат: пам'яті, соціальної приналежності та смислів. Перший розділ присвячений теоретичному осмисленню цих категорій, другий — аналізу конкретних проявів кризи на основі творчості Жоржа Перека та Чарлі Кауфмана, які художньо відображають фрагментацію, дезорієнтацію і пошук нового «я».

Об'єкт дослідження: екзистенційний стан людини в умовах втрати ідентичності, волі та зв'язку з реальністю.

Предмет дослідження: філософсько-психологічні аспекти розпаду ідентичності та автономії особистості, зокрема через досвід екзистенційної депресії, зради собі, втрати темпоральності, сенсів, і відчуження у просторі мистецького наративу.

Мета дослідження: проаналізувати, як втрата автентичного зв'язку із собою, пам'яттю та волею веде до психічного зникнення суб'єкта. Виявити, яким чином темпоральність, кваліа та суб'єктивне сприйняття себе формують (або руйнують) ідентичність. Через аналіз творчості Перека, Кауфмана, а також концепції волі у Франкла і Стуса, дослідити механізми руйнації та можливого відновлення психічної присутності у світі.

У роботі використовується міждисциплінарний підхід, що поєднує філософське, психологічне та культурологічне осмислення ідентичності та екзистенційної кризи.

Герменевтика для інтерпретації текстів екзистенціалістів Перека, Кауфмана, Стуса.

Аналіз і синтез понять ідентичності, автентичності, самосприйняття, автономії.

Філософська рефлексія над екзистенційним досвідом втрати та трансформації ідентичності.

Дискурсивний аналіз: аналіз наративів про ідентичність колективну, зокрема сімейну.

Кейс-аналіз фільмів (Кауфман, Перек) Основні проблематики:

Особливості ідентичності : автентичність, автономія, самосприйняття

Колективна ідентичність родини

Самосприйняття як передумова кризи

Воля до життя

Екзистенційна депресія

Самозрада

Взаємозв'язок відчуженості від колективу та підтвердження власного існування

Завдання:

Окреслити ідентичність як динамічний процес, що виникає у взаємодії самосприйняття, пам'яті, тілесності та соціального відображення.

Проаналізувати самозраду як феномен, що може мати різну природу:

- зраду власної сутності під тиском норм;
- байдужість до себе як стан психічного згасання;
- стратегічну адаптацію, що вимагає відмови від автентичного Я.

Дослідити, як втрата зв'язку з Іншим призводить до руйнування ідентичності, і як цей розрив проявляється на рівні психіки, волі, тілесності.

Інтерпретувати втрату ідентичності через фрустрацію у творах Кауфмана та Перека як художні форми досвіду екзистенційної розпаду та мовчання реальності.

Криза ідентичності не є лише соціальним чи психічним розладом — це екзистенційна темна ніч, у якій зникають старі координати, але водночас виникає можливість нового бачення себе. У цій темряві людина стикається з порожнечею, втратою сенсів, волі, пам'яті, належності — але саме через це вона отримує шанс вийти за межі звичної, фіксованої ідентичності.

Самозрада, яку я аналізую, є не одноманітним актом, а спектром розривів:

- від зради власної сутності під вагою соціальних масок;
- до байдужості до себе як м'якого самознищення;
- і стратегічної підлаштованості, що обмінює свободу на визнання. Усі ці форми мають спільний корінь — втрату зв'язку: з собою, з Іншим, з простором, у якому можливе живе відображення.

Європейська філософія XX–XXI ст. намагається осмислити, як суб'єкт може існувати в умовах розриву між ідентичністю та автентичністю, і якими є умови для нового суб'єкта.

РОЗДІЛ 1. ІДЕНТИЧНІСТЬ ЯК ПЕРЕЖИВАННЯ СЕБЕ У СВІТІ І В ІНШОМУ

1.1. Ідентичність суб'єктивна

У філософських роздумах про суб'єкта, особливо в контексті сучасної кризи ідентичності, важливо розмежувати та водночас пов'язати ключові поняття: ідентичність, автентичність, автономію, самосприйняття. Усі вони позначають різні, але взаємозалежні аспекти людського буття у світі, в якому стабільність я більше не гарантується традицією чи структурою.

Ідентичність vs. Автентичність

Ідентичність — це соціальна й символічна конструкція. Вона виникає у відповідь на запитання: Хто я для інших? або До якої групи я належу? Ідентичність часто формується через культуру, наративи, нації, гендерні ролі — тобто те, що вже є у світі. Вона стабілізує суб'єкта в політичному й культурному просторі.

Автентичність — це більш екзистенційна і внутрішня категорія. Вона пов'язана з питанням: Чи я є собою? Автентичність не завжди збігається з ідентичністю: людина може відповідати всім соціальним ознакам певної ідентичності, але при цьому почуватися відчуженою, несправжньою.

Автономія як простір між ідентичністю й автентичністю.

Корнеліус Касторіадіс (Касторіадіс, 2011) вводить автономію не просто як політичну чи етичну категорію, а як здатність до творення себе,

що вимагає від індивіда постійної рефлексії над своїми уявленнями. У цьому сенсі:

Автономія дозволяє критично поставитися до власної ідентичності, не заперечуючи її, але відкриваючи можливість її змінювати, переосмислювати, заново уявляти.

Водночас автономія є умовою автентичності, бо без здатності поставити себе під сумнів (і не лише приймати соціальні ролі) — ми не можемо бути собою.

Касторіадіс показує, що суспільства можуть бути автономними так само, як і індивіди: вони теж створюють свої уявлення про добро, справедливість, Іншого — і можуть або відтворювати їх автоматично, або переосмислювати їх у процесі творчого самозапитування.

Криза ідентичності часто виникає тоді, коли існуюча ідентичність перестає резонувати з відчуттям автентичності, але не створено умов для автономної трансформації.

Тобто між "тим, ким я є" (ідентичністю) і "тим, ким я відчуваю себе" (автентичністю) зникає зв'язок, бо бракує здатності (чи дозволу) самостійно творити себе (автономії).

Життя — це не збереження цілісної "Я-конструкції", а радше переживання безлічі станів, зміщень, самозаперечень і відкриттів. Ми — колекція ідентичностей, які виникають, змінюються й зникають у контексті досвіду, взаємодії, часу, тілесності. Це не зрада собі, а форма буття, яка дозволяє.

Ідентичність — це не сталість, а процес. А самосприйняття — ще ширше: це спосіб, у який ми інтерпретуємо себе в моменті, це рух думки й афекти, які не завжди мають стабільну форму. Самосприйняття може бути радикально мінливим, і саме ця гнучкість сприйняття себе є відповіддю на кризу.

Криза ідентичності. Ерік Еріксон.

Криза ідентичності, таким чином, не є кінцем суб'єкта, а його випробуванням і простором для нових можливостей. Через досвід темряви ми набуваємо здатності жити не у відповідності до наративу, а у відповідності до руху — бути не собою, а багатьма множин себе.

Тобто можливо є не криза ідентичності, а криза самосприйняття.

Самосприйняття

Ідентичність часто подається як набір соціальних, культурних, історичних характеристик або навіть наратив, який ми про себе створюємо — вона багатошарова, контекстуальна, часто нав'язана ззовні. Але самосприйняття — це процес, у якому ми ці шари переживаємо, інтерпретуємо, приймаємо або відкидаємо. Це внутрішній акт (або серія актів), який змінюється щомиті.

Коли ми відчуваємо самоповагу, самозраду, самоненависть або самозвеличення, ми спрямовуємо ці емоції не на себе як на живу істоту, а на свій внутрішній образ себе — тобто на ідентичність, яку ми собі уявляємо.

Це уявлення — це наша рефлексивна репрезентація: думка про себе, створена через мову, досвід, очікування, соціальні ролі.

Кризу самосприйняття можна визначити як втрату здатності відчувати себе як присутність, як суб'єкт досвіду, що має значення. Це не просто втрата ролі чи сенсу, а радше зникнення відчуття реальності власного буття, криза контакту між тілом, свідомістю, пам'яттю та світом. Людина ніби більше не може жити в собі, перебуває у стані ментального відчуження, яке часто не має імені, але має глибоку емоційну вагу.

Варто говорити не про фіксовану “кризу ідентичності”, а про спектр станів втрати себе, які варіюються від сумніву до повної нечуттєвості себе та світу.

Це не лише розлад у визначенні хто я є, а радше деградація чуттєвого зв'язку з власним існуванням.

Ці стани позначають зміщення, розмиття, зникнення, що часто переживаються як порожнеча, автоматизм, чужість. Проживання таких станів — це онтологічна пригода, яка вимагає не віднайдення старого себе, а перебудови способу самобуття.

Коли ми говоримо про втрату себе, то зазвичай йдеться не про втрату ідентичності як такої, а про нездатність або небажання впізнати себе у власному самосприйнятті.

Ідентичності можуть змінюватися, наші ролі й навіть світогляд — теж. Але криза виникає тоді, коли ми більше не відчуваємо себе реальними у власному досвіді.

Можливо, сучасна криза, яку ми звикли називати кризою ідентичності, є радше кризою самосприйняття — здатності відчувати себе, бути в собі, побачити себе живим і присутнім. Ідентичності змінюються, множаться,

руйнуються і виникають знову — це природний стан буття. Але саме злам у способі переживати ці зміни, приймати власну плинність і багатогранність — ось що є суттєвим.

Ідентичність передусім є соціальною категорією: вона визначається через належність до певних спільнот, культурних наративів, гендерних або національних систем значень. У той же час автентичність постає як більш інтимна, внутрішня категорія — це переживання відповідності між внутрішнім буттям і зовнішнім вираженням, як відповідь на запитання «чи є я собою?». Автентичність часто конфліктує з ідентичністю, коли остання виявляється нав'язаною, застарілою або неадекватною для самовираження суб'єкта.

Ми хочемо бути незалежними, автентичними, вільними від зовнішнього впливу. Але при цьому не можемо себе побачити без іншого.

Ми стаємо собою лише тоді, коли в іншому з'являється наше відображення.

Парадокс : щоб відчувати, проживати свою ідентичність комфортно і подобатись собі, треба відображенням в інших, подібність соприсутність, приналежність.

Ідентичність — це не фіксоване я, це простір між я та ти, в якому персона відчуває подібність як моральне право , приналежність як підтвердження, соприсутність як комфорт.

Як показує Маркус Бенкс (Pierse,2015:435-457), сучасне поняття автентичності розщеплюється на кілька вимірів — номінальний, експресивний та інструментальний.

Номінальна є зразком поведінки, експресивна є есенцією. Особливу увагу варто звернути на інструментальну автентичність, яка демонструє, що у прагненні до ідентичності все частіше превалює стратегічна логіка, а не пошук істини. Таким чином, поняття ідентичності втрачає свою первинну онтологічну силу, поступаючись місцем прагматичному самоконструюванню, що неминуче спричиняє глибоку екзистенційну нестабільність — кризу автентичного суб'єкта.

У цьому просторі розриву постає поняття автономії як здатності до критичного осмислення власного буття, створення сенсів і самотворення. Корнеліус Касторіадіс пропонує розуміти автономію як акт, у якому суб'єкт (чи суспільство) не лише приймає наявні значення, а й творить нові, виходячи з усвідомленої рефлексії.

Таким чином, автономія є онтологічною передумовою для поєднання ідентичності та автентичності.

Для автентичної ідентичності повинні бути налагоджені темпоральність і квалія.

Квалія — це надто ментально суб'єктивні відчуття, це чиста імпресія — враження та проживання особливих, хоча і звичайних станів.

Це приватно-невимовний відтінок буття.

Темпоральність це квалія часу, тобто відчуття властивостей часу, які можуть бути універсальними або суб'єктивними.

Індивідуальна ідентичність — це форма самотійності або відчуженості, вибір самоконтролю і самоопору, бо вона означає

відповідальність за себе. Але саме в ній прихована можливість автентичності. Вона не гарантує прийняття, але дозволяє залишатися вірним собі. У контексті філософії екзистенціалізму (К'єркегор, Франкл, Камю, Сартр, Перек тощо) саме індивідуальна ідентичність є умовою справжньої свободи, навіть якщо ціна — біль, ризик і розрив з колективним порядком. Таким чином, постає не дилема колектив чи індивід, а питання — чи можливий баланс, в якому особистість зберігає себе, не втрачаючи зв'язку з іншими?

І що насправді є людська ідентичність без системного програмування? Автентичність реалізується, коли людина здатна проживати свою темпоральність і свої квалія як власні, не відчужуючись від них і не гублячись в чужих. Інтерпретація — це спроба зрозуміти цю цілісність, а самосприйняття — її перший акт, ще до будь-якої розповіді.

1.2 Ідентичність у контакті з іншими

Також не тільки самосприйняття, але сприйняття іншими впливає на кризу ідентичності.

Ідентичність — це не лише особиста, але й колективна структура, що формується у взаємодії з іншими. Її можна втратити не лише зсередини, а й під тиском зовнішнього погляду.

Криза ідентичності виникає, коли людина (або родина) не може більше підтримувати попереднє уявлення про себе, і змушена жити в стані непевності, підозри й соціального осуду.

Сім'я є колективним явищем де особистість одного може соціально накластист на Іншого, в цьому відповідальність і напруга.

“Батьківство це соціальний спосіб життя”(Alcoff,1988:99)

У межах концепції колективної ідентичності важливою є думка Мартіна Бубера, викладена у праці “Я і Ти”(Бубер,2012:271), де він протиставляє два способи буття — стосунок “Я — Воно”, у якому Інший редукується до об’єкта, та стосунок “Я — Ти”, в якому Я може постати лише у справжній зустрічі з Іншим. Таким чином, Бубер підкреслює, що ідентичність не є сталою сутністю, а формується в діалозі, у відношенні, в присутності Іншого. Це співзвучно сучасному розумінню ідентичності як колективної та комунікативної, тобто такої, що народжується у зв’язках, а не в ізоляції.

Це переживання себе як невпізнаваного, плинного до ступеня невиразності, або повністю чужого, навіть у власному тілі й житті. Те, що ми називаємо кризою ідентичності, в багатьох випадках є неможливістю контакту з Іншим. Цей Інший — не лише інша людина, а й інший клас, інший досвід, інше тіло, інший простір, інший контекст. У цьому сенсі криза ідентичності — це не індивідуальна поломка, а зустріч із чимось, що не може бути цілком інтегроване, чимось, що кидає виклик почуттю "Я".

Парадокс травми відчуження створює подвійне виключення:

Криза не лише внутрішнього самосприйняття, а й зовнішнього визнання, що, власне, і створює замкнене коло: я не впізнаю себе, а інші теж не впізнають, або навпаки — впізнають лише те, що вже не є мною.

Криза ідентичності — це також криза визнання.

Коли старі ролі стали неактуальними, тобто заважають адаптації персони або людства — ці зайві люди зі старої епохи переживають кризу забуття, адже їх не сприймають як частину теперішнього.

Люди зі старої епохи(певних культурних наративів, ідеологій, моделей поведінки) відчують себе невидимими, смішними або зайвими. Саме їхнє існування більше не приносить користі і порушує гармонійно однорідність суспільства, а отже вони зайві. Вони не можуть знайти нову роль, бо вона ще не створена або її поки що не визнають як легітимну.

Так виникає криза приналежності й адаптації — людина перестає працювати як соціальний механізм, а світ більше не віддзеркалює її.

Криза ідентичності — це також криза соціального дзеркала. Суспільство не визнає змін, які вже відбулися в людині, натомість наполегливо проектує на неї неактуальні очікування. У цьому конфлікті між внутрішнім “я більше не такий” і зовнішнім “ти маєш залишатися таким, як раніше” народжується руйнівна відчуття роздвоєння, виключення та самозради. Ми переживаємо не лише метаморфозу себе, а й необхідність захистити право на зміну — навіть якщо це означає стати непізнаним чужим для інших.

“Сім'я створює архів для конкретних та значущих ідентичностей. Таким чином, архівна функція забезпечує доказ та документування безперервності особистості, зберігаючи ідентичності, які є релевантними до біографії людини, розглянутої.”(Weigert,1977:1171-1185). Символи нав'язаної ідентичності як форма боргу.

Предмети з минулого стають нагадуванням про зобов'язання.

Такі символи вкорінюють ідентичність у пам'яті про залежність, обслуговування, турботу — і водночас контролюють поведінку у майбутньому.

Це зовнішні маркери ідентичності, що застигають у часі, утверджують якусь її стабільну версію.

Репутація для колективу сім'ї є стратегічною ціллю ідентичності. Це відображення, яке вони формують.

З'являється ризик соціальної дискредитації — людей починають сприймати через призму близького.

Тобто якщо є проблема, вся родина підозрюється у патологічності. Криза ідентичності, про яку йдеться в сучасній європейській філософії, часто виникає саме тоді, коли існуючі форми ідентифікації не відповідають внутрішньому досвіду автентичності, а суб'єкт ще не має ресурсів чи дозволу на автономне самотворення. Ця розщілина — між тим, ким ми є для інших, для себе, і ким ми могли б бути — є одним із головних векторів сучасного екзистенційного та політичного переживання.

Автономія, у цьому сенсі, є не втечею від суспільства, а радше простором відповідального творення себе й світу, де ідентичність не нав'язується, а вибудовується у відкритому полі рефлексії. Це не заперечення автентичності чи ідентичності, а місце їхнього діалогу, можливе лише за умови постійної відкритості до змін і самокритики. Ідентичність існує не лише у внутрішньому самоспогляданні, а й у взаємодії з іншими.

Люди виховуються у суспільстві.

Соціальні ролі і репутація — це своєрідне дзеркало, яке підтримує образ я. Поняття “Я” як продукт взаємного відображення: без “іншого” немає й “себе”.

Справжнє усвідомлення себе завжди є всередині, але воно проявляється на контрасті з інакшими сутностями, які можливо намагались зрозуміти, але не стати.

В нормі психосоціальна диференціація повинна бути в рівні балансу між самістю цілісністю та злиттям як емпатією уявою. Саме людська уява робить можливим зрозуміти інакших.

Одна зі знакових характеристик людей - ієрархічна будова. Тобто люди здатні підкорювати як інші види, так і свій. Це створює проблематику ідентичності, яка вимушена миритись, головне - це зберегти власну індивідуальність всупереч навіюванню або знищенню.

Псевдовидоутворення — це не лише соціальний феномен, а форма групової регресії, коли цілі колективи фіксуються на старих, історично обумовлених формах ідентичності, які більше не працюють.

Групова ідентичність стає "нормальністю", яка блокує адаптацію — вона не дозволяє вільно переосмислювати себе, змінюватися, відкриватися до іншого.

Психоаналіз не може стояти осторонь. Він має відповідати на питання, що "не так" з цими колективними нормальностями, які під виглядом стабільності ведуть до духовної кризи, регресу, війни.

Йдеться не просто про індивіда, а про людство як неподільний рід. Вперше — і дуже сміливо — Ерік Еріксон говорить про еволюційну кризу ідентичності людства.

Коли відсутня ця гармонія автентичності власної та інших суб'єктів, тоді вибудовується образ Інших, які є чужі, зайві, псевдолюди.

Самоповага може зруйнувати вашу свободу дій.

Еріксон бачить у кризі ідентичності не лише особисту дезорієнтацію, а й колективну неспроможність адаптуватися до нової епохи.

“Ми справді страждаємо від еволюційної проблеми ідентичності: чи є людина одним видом, чи їй судилося залишатися розділеною на те, що я назвав псевдовидом, вічно розігруючи одну (обов'язково неповну) версію людства проти всіх інших, доки, у славі ядерної ери, одна версія не матиме сили та щастя знищити всі інші за мить до того, як сама загине?”(Erikson,1970:730-759)

Псевдовид як політична структура ідентичності: кожна група вважає свою ідентичність "повною", а інших — другорядними або загрозливими.

Тобто самозрада може бути не лише персональною, а й цивілізаційною — коли людство зраджує саму ідею спільного базису і спільного майбутнього. Ідентичність однієї людської особи змінюється протягом її життя та в залежності від багатьох факторів систем, що говорити про ідентичність багатьох. Суть в тому, що людям ніколи не достатньо бути тільки людьми. Криза ідентичності — це не лише розгубленість Я, а й глобальна неспроможність мислити Ми.

Ситуація фрагментованості суспільства на прийнятих і дивергентів. Криза ідентичності не обмежується приватною невизначеністю Я, але постає як форма колективної самозради, коли групи людей відмовляються від оновлення і переосмислення себе.

Саме можливість володіти, управляти простором та часом змінює самосприйняття та сприйняття життя в цілому. Чим більше ми бачимо, тим більше можемо уявити, прийняти і стати цим.

“Наскільки вони готові відповісти на потреби ідентичності майбутніх поколінь у вселенській кризі віри та влади?”

Бо відмова бачити в іншому — себе, є відмовою від самої можливості бути людиною як видом.

“Спільна фіксація на історичних формулах, небезпечна для подальшої адаптації?”(Erikson,1970:730-759)

Постмодерн критикує ідею фіксованої ідентичності, вказуючи на те, що ідентичність є соціально сконструйованою, змінною та залежною від контексту. Філософи сучасності підкреслюють важливість аналізу мови, дискурсу та влади у формуванні ідентичностей.

Постмодернізм це колекція ідентичностей, це коллаж, це номадична суб'єктність, яка не підпорядкована системам.

Специфіка сьогоденного часу, за Ліотаром, полягає у втраті макро-нарративами своєї легітимної сили. В своїй праці “Стан Постмодерну” він стверджує, що наш час відмічений скепсисом до всіх грандіозних, масштабних доктрин , будь-то релігія, історичний прогрес, пізнання все наукою чи можливість абсолютної свободи.

Ліотар (Lyotard, 1984) пропонує повністю зламати метанарратив через легалізацію та зрівняння в правах всіх мікро-нарративів, особливо тих, які раніше подавлялися.

Постструктуралізм це емансипація, а Постмодернізм це розчаклування людської свідомості.

Сучасний світ надто багатогранним, має надто багато людей з їхніми проблемами і сучасна філософія (постмодерн) повертається до античного релятивізму. Ніхто не прав, хоча щось повинно бути недопустимим, щоб хаос остаточно не зжер суспільство .

Індивід засвоює ідентичність через належність до групи, яка сама може будувати свою ідентичність на протиставленні — псевдовидовій логіці: ми — не вони.

“Людство, можливо, страждає від еволюційної хвороби — неспроможності сприйняти себе як єдиний вид” (Erikson, 1970:730-759).

1.3. Самозрада як втрата автентики

Самозрада — це не лише внутрішній розрив із власним “я”, а й пошкодження соціального образу, через який інші визнають і підтверджують нашу ідентичність.

Ідентичність як репутація — це певний зовнішній конструкт, що живиться взаємним визнанням і прийняттям. Втрата чи знищення цього образу стає руйнівним ударом по самоприйняттю, викликаючи розгубленість, сором і відчуття невідповідності.

Таким чином, самозрада виникає як наслідок внутрішнього конфлікту між самосприйняттям, відображенням і реалізацією.

Самозрада як механізм виживання — людина, аби уникнути небезпеки (як зовнішньої — конкуренції, осуду, так і внутрішньої — страху провалу), відмовляється від власної волі, приглушує свої бажання й амбіції. Це — зрада себе в ім'я безпеки.

Коли людина в умовах кризи втрачає свою внутрішню опору, вона шукає притулку в колективному образі — ідентичності, яка обіцяє захист, але вимагає відмовитися від себе заради ролі, шаблону, маски. Це і є форма самозради — коли особисте Я зникає в псевдовидовому Ми.

Коли автентичність стає інструментом досягнення вигоди, вона починає працювати як соціальний капітал, який потребує постійного удосконалення я — наче людина має стати проектом, який ніколи не завершено. Це і є криза надлюдини:

Людина має бути продуктивною, автентичною, сильною, унікальною, трансцендентною — але ця вимога руйнує цілісність.

Повернення до себе після самозради потребує ізоляції від колективної волі, це тяжка праця.

У своїй праці *Culture and Neurosis* (Horney, 1936) Карен Хорні аналізує поведінкові моделі невротичних особистостей, які, намагаючись уникнути соціальних ризиків, вдаються до внутрішнього самостримування. Вона зазначає: "... цей страх призводить до певного відступу від будь-якої мети, яка передбачає конкуренцію". Такий самозахист є самозрадницьким актом, бездіяльність, відмову від автентичного себе, що дозволяє розглядати невроз

не лише як психологічне явище, а як політичний акт покори нормам, які знищують автономну волю індивіда.

Самознецінення, самоприниження через суспільство сурерництва. Самозрада може проявитись як через зникнення “душі” так і через надбудови масок та захисних механізмів. Але усвідомлення завжди йде через розчарування у собі.

“Неврози породжуються проблемами в людських взаємовідносинах”(Horney, 1994:47).

Автоматичний самоконтроль — механізм, який Хорні бачить як захисну реакцію, стає частиною внутрішньої тиранії: індивід стримує себе до такого ступеня, що вже не діє вільно, а лише реагує на очікування зовнішнього світу.

Зникнення суб’єктивності — під тиском невротичного страху бути неуспішним чи неприйнятним, особа поступово відмовляється від своєї унікальної ідентичності, що веде до екзистенційної порожнечі — втрати автентичності.

Самозрада завжди має присмак фальшивості. Ми боїмось, що інші побачать нас прибульцями, але насправді ми вже відчуваємо себе чужими. Іншими словами: самоусвідомлення чужості передує соціальній стигматизації. Самоневпізнані. Самопокарані.

Самозрада є зміщенням пріоритетності себе у бік інших.

Це повертає нас до індивідуалізму, суб’єктності як цільності ідентичності. Задля нас потрібен баланс між приватним та публічним, між своїм і колективним, між визначенням ззовні та зсередини.

Макс Штірнера у своїй праці у своїй філософії створив визначення “Єдиного”, такого, який є собою у контрасті з тим, що не є ним. У контексті філософії Макса Штірнера самозрада постає не просто як моральна слабкість чи акт зневіри, а як істотне відчуження від власної сутності, втрата єдиної справжньої власності — себе. На прикладі багатьох антиутопій ми знаємо, що коли забирається свобода на прояви, у людини залишається її фантазійний простір, зв’язок зі своїм ядром, але самозрада це стертя своєї суті, це біднота душі - неможливість мати доступ до себе. У своїй праці “Єдиний і його власність”(Stirner, 2005) Штірнер розвінчує всі форми зовнішньої влади — релігійної, політичної, моральної — як прояви “привидів”, які існують лише доти, доки людина вірить у них. Саме ця віра й веде до самозради. Вона починається з того моменту, коли суб’єкт вважає, що має служити чомусь вищому, ніж він сам, коли людина одержима, тобто витіснена з себе.

Криза ідентичності, таким чином, є наслідком багаторазових актів самозради. Його "єдиний" — це не стабільне "я", а динамічний суб’єкт самоствердження, який не належить жодному зовнішньому порядку. Але такий приклад індивіду є егоїстом, який відмовляється від спільної етики і живе самим собою. Це є формою радикального індивідуалізму. Сама зрада може бути як зрадою своєї сутності, своєї справжньої версії себе як надбудова соціальними конструкціями або через екзистенційну кризу і байдужість до себе. Особистість буквально втрачає свідомість і переходить у стан зомбі. Самозрада є втечою від свободи. Нічого так не вбиває, як байдужість до себе.

РОЗДІЛ 2 ВОЛЯ

2.1. Воля як ресурс: Франкл і Стус

“Є воля — є людина! Нема волі — нема людини! Скільки волі, стільки й людини”(Довженко, 1989:391)

Франкл (Франкл,1992) виробив концепцію збереження власного Я та волі до життя.

Це є енергетичним та психічним ресурсом самозбереження.

Він описував, як за певних екстремальних умов людина може втратити сенс життя, волю до існування, і тоді її поведінка нагадує “зомбі” — відсутність власного відношення, придушення кваліа відчуттів.

Така нечуттєвість є проявом стертої особистості.

Життя в'язнів та деяких інших категорій людей перетворень на “умовне існування з невідомою межею”. (Франкл, 2024)

У філософії В. Франкла темпоральність теж має значення. Втрата комфортного теперішнього змушує знаходити прихисток у безпеці минулого. Але для продовження життя (навіть після смерті) треба уявляти майбутнє. Темпоральність як суб'єктивне відчуття часу і ресурс пам'яті формує основу комфортного самосприйняття особистості.

Людина у концлагері переставала жити для майбутнього, на відміну від людини у нормальному житті.

“Дослідження долі безробітних шахтарів показало, що вони потерпають від своєрідного виду деформації часу — внутрішнього часу —

унаслідок статусу. Засуджені також страждають від цього дивного сприйняття часу.” (Франкл, 1992).

“Життя видавалося йому абсолютно позбавленим майбутнього, ніби він уже помер. Це відчуття відсутності життя посилювали й інші обставини: час — необмеженість терміну ув’язнення, яке відчувалося найбільш гостро; простір — обмеженість життєвого простору в’язницею. Усе по той бік колючого дроту ставало віддаленим — недосяжним і, певним чином, нереальним. Події й люди поза табором, усе нормальне життя там видавалося в’язню примарним. На зовнішнє життя, те, що можна було бачити звіддала, він дивився наче мрець, який споглядає світ з іншого виміру.” (Франкл, 1992)

Неможливість отримати бажане, ця постійна фрустрація породжує екзистенційну депресію - з екзистенційних умов - (не) свободи, смерті психіки, безвольності, нереалізованості і т. д.

Криза особистості, ризик для життя може бути як перехідники етапом, який, банально кажучи, дасть досвід, а може стати поразкою - і тут вирішує воля. Саме воля до життя, тобто життєвий ресурс вирішить наслідки. З нашого відношення в теперішньому малюється майбутнє життя, якщо ми не візьмемо відповідальність (бо до деяких явищ ми ніяк не причетні), але якщо ми поглянемо з іншого ракурсу. Приходить на думку, що для виживання людству необхідна присутність мазохізму, бо інакше неможливо б було хотіти протистояти незгодам.

Саме граничні моменти (ризик для фізичного життя або соціальної репутації) вкривають суть персони та роблять можливим самовідчуття На глибинному підсвідомому рівні. Смерть чи становлення. .

Щоб зламати індивідуальність та позбавити людину волі, система навмисно створює такі процеси :

Безсенсові дії, автоматизм, рутина. Неможливість оспорити рішення (наглядачів)

Дегуманізація - для неможливості спротиву та психологічно виправданого контролю (якщо вони не люди, то легше поводитись з ними не по-людськи)

Непередбачувані дії, ситуація невизначеності у часі та наслідках
Правила, які залежать від настрою охоронців

Змусити перейти людей таку межу аморальності, щоб зламати принципи та нутро особистості.

Колективна відповідальність знищує особистісну. Тобто винищення усіх разом та кожного індивідуально.

Саме Франкл започаткував такий напрям відновлення як логотерапія — пошук сенсу як основна мотивація людини. Франкл стверджував, що втрата сенсу життя є головною причиною екзистенційної депресії.

Збереження пам'яті та будівництва майбутнього, щоб мати сенси, які стимулюють жити та відволікатись. Пам'ять це ресурс для опору, зразок здорового до, а майбутнє— це проект після. Тому часові рамки повинні створити визначеність та надихати на продовження життя в непривабливому теперішньому.

Мінімальна ініціатива як збереження волі. Мінімальна ініціатива виступає як остання воля умовах крайнього пригнічення. Навіть у ситуаціях повного контролю і безсилля людина здатна знайти дрібні способи проявити себе. Підконтрольність свого буття повертає почуття гідності, стабільності, безпеки та спокою.

Смислотворення: Він вважав, що знаходження нових цінностей та сенсу може врятувати людину від екзистенційної кризи.

Тут ми переходимо до іншого борця за свободу, бунтівника проти неволі, десидента Василя Стуса.

Поезія Стуса — це живий протест проти зовнішнього гніту та самозради. Його твори — це внутрішній монолог людини, що зберігає волю всупереч катастрофі, що її оточує. “Стус показує, що воля до життя — це одночасно і воля до смерті, адже вона пов’язана з прийняттям страждання, з болем, який не можна оминати.” (Стус, 2024).

Сама його історія як незламна воля, непродажна автентичність, статус дисидентка— продовження покоління розстріляного відродження.

Він не тільки описує кризу ідентичності — розірваність між особистим я і нав’язуваним світом — а й трансформує її у форму творчої енергії, що кидає виклик самозраді. У його текстах біль стає силою, що кличе до бою, до збереження себе навіть тоді, коли здається, що все забуте.

Стус прагнув бути вільним у думках і вчинках, навіть попри переслідування радянською владою. Його життєвий вибір — відстоювати істину і людську гідність — був усвідомленим, а поразка чи біль не змушували його відмовитися від цієї відповідальності.

У його віршах відчувається гостре переживання самотності, викликані відчуженням від суспільства, яке не розуміло або не приймало його ідей.

Його життєвий шлях і творчість демонструють, що автентичність не є пасивним станом, а свідомим вибором, який вимагає значної внутрішньої сили і відповідальності. Людство пізнавало себе в болі, можливо в вічному щасті не пізнало б. Режим Самозбереження дарує концентрацію, яка допомагає запам'ятати себе.

Для Стуса будь-який гніт вимагав опору: “Уламки нашого болю продовжують кликати нас до бою:

Між світом і душею виріс мур.
Тож грайся в хованки, аби не розпізнали
Тебе крізь товщу спогадів змертвілих,
думок отерплих і крижин чуття.
В обмерзлу душу зашпори зайшли
і нехіть прикорочує бажання
шукати шпари, вічно потерпаючи,
що світ тебе помітить і уб'є
смертельною своєю ваготою.
Там вітер видуває душі з тіл,
ламає дерева і хилить трави,
і творить багатолику порожнечу,
що розквітом знесилена украй.
Така потома всюди!

Скільки доль загублено!

А скільки бережуть, аби покласти
в узголів'я смертне про чорний день.

Така потома всюди!

Між світом і душею виріс мур.” (Стус,2024)

Про енергію сили у шляху виживання : “Хай шлях — до раю, пекла
чи полону — усе пройди і винести зумій.

Торуй свій шлях — той, що твоїм назвався, той, що обрав тебе навіки
вік” (Стус,2024)

2.2. Екзистенційна депресія

Ідентичність через смерть.

Смерть може бути не тільки фізичним зникнення, але соціальним і
психологічним феноменом, що пов'язаний із втраченою ідентичністю.

Що підтверджує твоє існування?

Це екзистенційне питання, яке є моральним кодексом життя.

Це дає стимул до життя, до життєтворчості, яке покращує власне
екзістерне та підвищує суспільне благо.

Апатія, яка виникає в умовах екзистенційної кризи обмежує свободу дій(яка є однією з цінностей екзистенціалізму), внутрішні інтенції не можуть реалізуватись у реальному середовищі через цей аморфний тягар та залежність від хімії мозку .

Це механізм самовинищення.

Внутрішній рівень щастя спустошується, зниження енергії як вимкнення світла, як атрофія м'язів, пониження вібрацій(якщо говорити спірітично) ;оточуючий вимір не розрізняється (погіршення зорового сприйняття та чуттєвого контакту), сповільнення реакцій, порушення комунікації, переоцінка пріоритетів - знецінення. Відсутність власного відношення є станом зомбі (за Франклом).

Зрада себе - ментальне самовбивство,кома психіки, невідповідність думок і дій .

Причинами можуть бути лонгітюдна фрустрація - була наповненість сенсами та почуттями,але через постійну нестачу бажаного, нереалізованість інтенцій, неотримання уваги - почуття вимикаються,бо біль переходить межі .

Відчуженість від світу, відраза, незацікавленість, байдужість до власної долі є зрадою себе, це прикре становище стирає всю особистість і забирає почуття волі, а з нею необхідність діяти та проявляти свою екзистенцію.Замкнений уроборос від бездіяльності до нечуттєвості, який вбиває продуктивність, позбавляє виправдання на життя, це може призвести до відчаю і фізичної відмови продовжувати Безсенсові екзистенцію.

Повернення відчуття життя, енергії, причетності до світу є сенсом логотерапії- екзистенційної терапії.

Психіка є пластичною і навіть керованою субстанцією, ми можемо робити ментальні експерименти, проживаючи різні відчуття. І саме відчуття змінюють поняття власної ідентичності, рівень зацікавленості, реалізації волі, функції самоконтролю.

Бо якщо ми керуємо власною психікою, то ми керуємо оточуючою реальністю (або галюцінуємо).

Екзистенційна депресія є також навантаженням відповідальностей. Сартр, у своїй концепції “екзистенціальної свободи”, стверджує, що людина є “занурена в свободу”, що змушує її постійно вибирати та визначати себе, а отже, і нести відповідальність за ці вибори.

Сартр, Камю, Перек та інші філософи приходять до абсурдизму як пояснення нелогічностей та несправедливості, наголошуючи на відповідальності людей за усе, що з ними сталося та все ще стається.

І чи є цей сенс життя індивідуальними преференціями, абсолютною істиною, необхідною мотивацією, як він впливає на почуття свободи - відчуття простору та почуття себе у просторі, часі, у комунікації це все у екзистенційній філософії, яка натурально існує, і яку я обрала вивчати(відчувати).

В клінічному випадку екзистенційна депресія має такі відчуття:

Зникнення "Я" / психологічна порожнеча

Абсолютне відчуття втрати "я", втрата центру.

Відчуття "неіснування", навіть у присутності інших.

Можливе повне зникнення сенсу часу, пам'яті, емоцій.

Деперсоналізація

Людина діє "на автоматі", не відчуючи себе "в моменті".

Криза самосприйняття має не лише філософські або соціокультурні виміри. У багатьох випадках вона переходить у клінічну площину, коли зникає не лише зв'язок із сенсами, а й здатність відчувати себе як суб'єкта досвіду.

Це стан тотальної нечуттєвості до себе, без видимих зовнішніх причин. Людина не знаходить свого "я" ні в тілі, ні в пам'яті, ні у стосунках. І саме ця безпричинність — найстрашніший аспект: порожнеча приходить, не пояснюючи свого джерела, і залишається як екзистенційна глухота. "Для Ясперса людина усвідомлює своє існування в певних "граничних ситуаціях", зокрема стражданні, провині, конфлікті та смерті. Це ситуації, які повертають людину до самої себе, змушуючи замислитися над своєю обмеженістю та особистісною цілісністю. Вони становлять моменти вибору, коли людина вирішує — стати справжньою індивідуальністю або повернутися до анонімності мас." (Killinger, 1961:308)

У таких ситуаціях особистість стикається зі своєю екзистенцією і справжньою ідентичністю.

Концепція "екзистенційного вибору" — криза є частиною шляху до формування автентичної ідентичності через свободу вибору.

Ідея "трансценденції" — потреба виходу за межі себе та пошуку вищого сенсу чи принципу.

Наша особистість є ситуаційна, тож є шанс, якщо ми змінимо умови, то зміниться і наша ідентичність, але якщо вона не змінюється, то це показує нашу автентику.

Втрата сенсів є не лише кризою, але й можливістю для оновлення ідентичності.

Соціальна фантазія — уявний конструкт, в якому ми займаємо місце: це простір символічного визнання, ієрархій, репутації, імені.

Справжня автентичність це можливість відчувати себе без віддзеркалення іншого.

2.3. Прояви втрати ідентичності через фрустрацію в творах Чарлі Кауфмана та Жоржа Перека.

Жорж Перек і Чарлі Кауфман є єдиними в підході до експериментальної форми, теми ідентичності, абсурдності значень і пам'яті. Це екзистенціалісти.

Забуття болісної реальності через самознищення також проявляється в “Вічному сьйві чистого розуму” Кауфмана, де пам'ять буквально стирається. Це еквівалентно стиранню частини досвіду, яка формує ідентичність.

“Ти не розіб'єш зачароване коло своєї самотності. Ти не знаєш нікого, і ти самотній, ти самотній і не знаєш нікого. Але ти йдеш і спостерігаєш, як інші збираються, притуляються, захищаються, обіймаються, поки ти — погляд згаслий, простий привид, лепра з обличчям кольору стіни, пил, що

перетворюється на тінь, місце зайняте, але до нього ніхто не наближається. Однак ти продовжуєш нав'язувати собі надію на неможливі зустрічі. Але це не для тебе світять очі, усмішки, погляди, натяки — все це не для тебе. Скільки ти разів повторював ті ж абсурдні рухи, ці маршрути, що нікуди не вели. Але в тебе немає іншого порятунку, окрім твоєї безумної терпимості. Ти був самотній і хотів захистити себе. Ти хотів, щоб усі зв'язки між світом і тобою були розірвані. Але ти так незначний, а світ — таке велике слово. І ти нічого не зрозумів, крім того, що самотність і байдужість нічому не навчають. Ти міг би продовжувати обманювати себе, ілюзіювати себе, але це безглуздо. Бажаєш ти того чи ні, це не має значення. Твій мовчання таке ж марне, як і твій гнів. Світ не змінився, і ти не змінився. Байдужість не зробила тебе іншим. Ти не помер, ти не збожеволів. Катастрофи не існують, вони десь там. Твої дні і ночі не в небезпеці. Ти навіть не хворий. Твої очі бачать, твоя рука не тремтить, твій пульс рівний, твоє серце б'ється. Якби ти був потворним, твоя потворність, можливо, була б захоплюючою, але ти навіть не потворний, ти звичайний. Ти, можливо, монстр, але не монстр пекла. Ніхто не дивиться на тебе, щоб негайно відвернутися від тебе від жаху. Нічого не сталося. Жодного чуда.”(Перек, 1967).

Мій сенс інтерпретації вибрав цей уривок як сутність теми алієнації, на яких пишуть Перек і Кауфман.

Ситуація, коли є вроджена потреба визнання, бути побаченим, вроджена потреба жити, поєднана з низькою енергією та страхом жити. “Ти відчуваєш, що не призначений для життя, для дій” (Перек, 1967:38).

Відмова бути присутнім у реальності руйнує особистість. Герої Перека і Кауфмана паралізовані всередині себе, відкинуті іншими. Не почувши голос Всесвіту, вони отруюються, зменшують свою присутність у реальності, і, галюцинуючи, їхня цілісність розпадається і вони зникають.

Алієнація — це реакція на байдужість світу. Цей ментальний експеримент не змінює їхнє життя на краще, але стирає їхню енергію з простору.

На жаль, вони опинилися в пастці самі в собі, у своїх спотворених відображеннях, у своїх галюцинаціях, тому що Всесвіт байдужий, тому що люди не приходять у їхнє життя, у їхнє шоу. Ніхто не захотів пов'язати своє життя з їхнім, і вони не існують. Вони не бачать свого відображення в очах інших.

У “Зникненні” Перека реальність описується як спотворена, матеріальність не створює аури привабливості. Середовище плоске, сіре, невідповідне душі, непридатне для використання. Адже контакт з реальністю порушений. Проте залишаємося аура, але аура тривоги, позбавлена привабливості, комфорту, позбавлена того порожнього спокою, який дозволив би безпечний контакт. Тепер вона жива і відштовхує.

І в Зникненні герой справді зникає.

“Уявіть собі велику порожню кімнату. Тепер виведіть кімнату. Тепер виведіть себе, уявляючи кімнату. Тепер виведіть себе, виводячи кімнату. Тепер виведіть те, як ви виводите себе, виводячи кімнату. Повторюйте цей алгоритм знову і знову і знову. Тепер приберіть концепцію часу, що дозволяє вам робити щось знову і знову і знову. Ось так – нуль.” (Кауфман, 2022:254)

Неможливість використовувати об'єкти, тобто навколишню реальність, пов'язана з нездатністю реалізувати себе.

“Я впевнений, що якби я мав сміливість стати повністю собою, я був би набагато цікавіший як особистість.” (Кауфман, 2022:470) Це відчуття того, що світ нам не підходить.

Зменшення присутності в реальності. Дерелізація та деперсоналізація через галюцинації. Автоотруєння — цей ментальний експеримент розриву зв'язків з реальністю, маніпулювання образами з їхніми галюцинаторними спотвореннями. (Герої Перека і Кауфмана провокують галюцинації, примружують очі, щоб грати з тіннями і світлом, спостерігають за візерунками янтри, дивляться фільм сімома різними способами.) Суть в тому, що часто особистості необхідно бути відображеною, але справжня суть і сила автентики в тому, щоб відчувати себе і без віддзеркалення.

Ми ніколи не зможемо бути справжніми собою, бо ніколи не були одні, але також тому, що не бачили усього існуючого.

Antkind — Історія з великими цитатами, де герой-критик кіно дивиться фільм, загублений у своїй голові, і сходить з розуму.

Читаючи їхні (Кауфман і Перек) книги, на певному етапі реальність змінюється, і ми потрапляємо в діалоги, настільки нудні й водночас нереалістичні, абсолютно від'єднані від життя героя.

Герой Перека у “Зникненні” також переходить у вимір, який навіть вже не є його власними фантазіями, настільки ця реальність незрозуміла, абсурдна і чужа його життю.

“Ми ніколи не зможемо дійсно торкнутися іншого. Дотик — це те, що ми відчуваємо, коли два тіла відштовхуються.” (Кауфман, 2022:78)

Який висновок робить Кауфман: навіть у матеріально відчутній інтимності він знаходить алієнацію, приречену на невдачу. Це стан його існування. Бар'єр.

Таким чином, герой розриває зв'язки з реальністю, але це психічна смерть. Спроба позбутися чутливості до фрустрації, тобто знищити відчуття приналежності до реальності, яка не підходить, яка болить. Ось як його сутність зникає. Однак спочатку ця людина була надзвичайно чутливою, вона відчувала цей світ, але не було органічної єдності з ним. Ось чому герой самостійно відчужується, так само, як і світ відчужує його. Насправді, світ нічого не робить — і ось вся біль. Всесвіт мовчить, “чудо не відбувається” (Перек, 1967:68)]

Отже, не має сенсу привертати його увагу чи говорити з ним.

Унікаючи емоційних, соціальних та культурних зв'язків, герой відчуває ще більшу внутрішню порожнечу. Це піднімає питання, чи можливо існувати без взаємодії із суспільством.

Пасивність героя — це спроба уникнути вибору, відповідальності, свободи, які є ключовими елементами екзистенціалізму. У кінцевому підсумку герой усвідомлює, що таке життя є нестерпним.

У своїх творах Перек досліджував те, як людина взаємодіє з простором, часом і рутинною. Він вважав, що дрібні деталі життя (буденні дії, речі, спогади) є ключами до розуміння ідентичності.

ВИСНОВКИ

Криза ідентичності не є лише соціальним чи психічним розладом — це екзистенційна темна ніч, у якій зникають старі координати, але водночас виникає можливість нового бачення себе. У цій темряві людина стикається з порожнечею, втратою сенсів, волі, пам'яті, належності — але саме через це вона отримує шанс вийти за межі звичної, фіксованої ідентичності.

Самозрада є зміщення пріоритету себе у бік пріоритету інших.

Темпоральність як відчуття часу та ресурс пам'яті є комфортом сприйняття особистості.

Життя — це не збереження цілісної “Я-конструкції”, а радше переживання безлічі станів, зміщень, самозаперечень і відкриттів. Ми — колекція ідентичностей, які виникають, змінюються й зникають у контексті досвіду, взаємодії, часу, тілесності. Це не зрада собі, а форма буття, яка дозволяє прожити багато життів в одному.

Криза ідентичності є наслідком багаторазових актів самозради.

Самозрада може бути формою одержимості, якщо у своїй свідомості знаходяться чужі ідеї. Або байдужість до своєї долі, що є найфатальнішою зрадою себе.

Криза ідентичності є наслідком багаторазових актів самозради.

Але саме відновлення психічного контакту з Іншими є шляхом виходу з екзистенційної темряви. Бо лише той, кого бачать, може бути.

Ступінь самоконтролю пов'язаний з колективною ідентичністю. Це дозволяє побачити цінність автентичної взаємності, без якої неможливо

відчути себе живим. Це дослідження повертає до питання: чи можливе Я без Ти? І якщо ні — як сьогодні віднайти форму стосунку, що не зраджує?

Неможливість ототожнення є трагедією, але більшою трагедією є неможливість самовпізнання і самоспасіння.

Насправді криза ідентичності ніколи не може бути обособлена сама собою, але лише взаємопов'язана зі світом колективного людського. Справжня автентичність це можливість відчути себе без віддзеркалення іншого. Це самовідтворення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бубер, М. Я і Ти. Шлях людини за хасидським вченням / пер. з нім. Київ : Дух і Літера, 2012. 272 с. Режим доступу: <https://archive.org/details/Yaity/mode/lup>
2. Довженко, О. Воля до життя. Київ : Дніпро, 1989. 391 с. Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=865>
3. Касторіадіс К. Кілька думок з приводу расизму / Корнеліус Касторіадіс ; пер. з фр. Андрій Савенко // Спільне, 2011.
URL: <https://commons.com.ua/uk/kilka-dumok-z-privodu-rasizmu/>
4. Kaufman, C. (Director). Synecdoche, New York [Film]. Sidney Kimmel Entertainment, 2008. URL:
https://uakino.me/filmy/genre_comedy/24398-nu-iork-nu-iork.html
5. Kaufman, C. (Writer), & Gondry, M. (Director). Eternal Sunshine of the Spotless Mind [Film]. Focus Features, 2004. URL:
https://uakino.me/filmy/genre_drama/14-vchne-syayvo-chistogo-rozumu.html
6. Кауфман, Ч. Antkind. SOUS SOL, 2022.
7. Метанарративи Ліотара // Фіртка, 2021. Режим доступу: <https://firtka.if.ua/blog/view/metanarrativi-liotara36282>
8. Перек, Ж. Зникнення. Gallimard, 1990.
9. Перек, Ж. Людина, що спить. Editions Denoël, 1967.
10. Peres, G., & Queysanne, B. (Directors). Un homme qui dort [Film]. Les Films du Livres, 1974. URL:

https://uakino.me/filmy/genre_drama/14344-lyudina-scho-spit.html

11. Стус, В. The shards of our pain keep calling us to battle: Two Poems by Vasyl Stus / пер. Ніна Маррей, Богдан Токарський. 2024. URL: <https://www.londonukrainianreview.org/posts/shards-of-our-pain-poems-by-stus>

12. Франкл, В. Людина в пошуках справжнього сенсу. 1992. Режим доступу: <https://uabook.fun/wp-content/uploads/2023/03/Liudina-v-poshukakh-spravzhn-og-Viktor-Frankl-1.txt>

13. Франкл, В. Людина у пошуках сенсу // The Psychologist. 2024. Режим доступу: <https://thepsychologist.com.ua/experience/viktor-frankl-lyudyna-u-poshukakh-sensu>

14. Українська бібліотека LibreTexts. Qualia і Raw Feels – Вступ до філософії: Філософія розуму. Режим доступу:

[https://ukrayinska.libretexts.org/Гуманітарні_науки/Філософія/Вступ_до_філософії_-Філософія_розуму\(Salazar_Ред.\)/Qualia_i_Raw_Feels_-_Вступ_до_філософії:_Філософія_розуму](https://ukrayinska.libretexts.org/Гуманітарні_науки/Філософія/Вступ_до_філософії_-Філософія_розуму(Salazar_Ред.)/Qualia_i_Raw_Feels_-_Вступ_до_філософії:_Філософія_розуму)

15. Alcoff, L. Cultural Feminism versus Post-Structuralism: The Identity Crisis in Feminist Theory. *Signs*. 1988. 13(3), 405–436.

URL: <https://www.jstor.org/stable/3174166>

16. Basarab, V. Chapter 9: Forms of Memory. In *Contemporary Encounters with Ancient Practice*, 2025 (pp. 185–205).

URL: <https://www.jstor.org/stable/10.3366/jj.17381661.16>

17. Berg, J. A. Subjective Age Identity during the Transition to Adulthood: Psychological and Sociological Perspectives. *Social Thought & Research*. 2007. 28, 145–163. URL: <https://www.jstor.org/stable/23252124>

18. Braidotti, R. *Acting Human: Being Posthuman*. In *Break up the Anthropocene*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 2020.
URL: <https://www.jstor.org/stable/10.5749/j.ctvhhh4h.10>
19. Erikson, E. H. *Autobiographic Notes on the Identity Crisis*. *Daedalus*. 1970. 99(4), 730–759. URL: <https://www.jstor.org/stable/20023973>
20. Hostler, J. (1973). Some Remarks on “omne possibile exigit existere”. *Studia Leibnitiana*, 5(2), 281–285. URL: <https://www.jstor.org/stable/40693713>
21. Horney, K. (1936). *Culture and Neurosis*. *American Sociological Review*, 1(2), 221–230. URL: <https://www.jstor.org/stable/2084481>
22. Horney, K. (1994). *The Neurotic Personality of Our Time* (Revised ed.). New York: W. W. Norton & Company.
23. Killinger, J. (1961). *Existentialism and Human Freedom*. *The English Journal*, 50(5), 303–313. URL: <https://www.jstor.org/stable/810349>
24. Lyotard, Jean-François. *The Postmodern Condition: A Report on Knowledge*. Translated by Geoff Bennington and Brian Massumi. Foreword by Fredric Jameson. *Theory and History of Literature*, Volume 10. Manchester: Manchester University Press, 1984.
25. Meyers, D. T. (2005). Who’s There? Selfhood, Self-Regard, and Social Relations. *Hypatia*, 20(4), 200–215. URL: <https://www.jstor.org/stable/3810896>
26. Ovaska, A. (2017). *Detuned Selves: Evoking and Conveying Affects and Emotions in Depression Writing*. In *Writing Emotions: Theoretical Concepts and Selected Case Studies in Literature*, 363–378.

URL: <https://www.jstor.org/stable/j.ctv1wxt3t.23>

27. Phinney, A. (2018). Self, Lost and Found. In *Memory*, 243–250.

URL: <https://www.jstor.org/stable/j.ctvbtzpfm.31>

28. Pierce, A. J. (2015). Authentic Identities. *Social Theory and Practice*, 41(3), 435–457. URL: <https://www.jstor.org/stable/24575739>

29. Stirner, Max. *The Ego and His Own* / Translated by Steven T. Byington. – Project Gutenberg, 2005. – URL:

<https://www.gutenberg.org/files/34580/34580-h/34580-h.htm>

30. Stus, V. Selected Poems. URL: <https://stus-opera.com/poems/en>

31. Theodossopoulos, D. (2013). Introduction: Laying Claim to Authenticity: Five Anthropological Dilemmas. *Anthropological Quarterly*, 86(2), 337–360. URL: <https://www.jstor.org/stable/41857329>

32. Tillich, P. (1944). Existential Philosophy. *Journal of the History of Ideas*, 5(1), 44–70. URL: <https://www.jstor.org/stable/2707101>

33. Varga, S. (2015). Core Identifications: The Motives That Really "Speak for Us". *American Philosophical Quarterly*, 52(4), 301–320.

URL: <https://www.jstor.org/stable/24475422>

34. Weigert, A. J., & Hastings, R. (1977). Identity Loss, Family, and Social Change. *American Journal of Sociology*, 82(6), 1171–1185.

URL: <https://www.jstor.org/stable/2777932>

35. Negotiating Childlessness in the Middle Ages: Stories of Desired, Refused, and Regretted Parenthood. Chapter 3: Social Alternatives: Taking in a Child (2025), 69–100. URL: <https://www.jstor.org/stable/jj.27608535.8>

АНОТАЦІЯ

Кліменічева Р. А. Криза ідентичності та екзистенційна депресія в європейській філософії: втрата сенсів, волі до життя, самозрада. (бакалаврська робота). Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2025. 52с. (рукопис)

Об'єкт дослідження: Екзистенційний досвід людини в умовах втрати сенсу, ідентичності та волі.

Предмет дослідження: Філософські та психологічні аспекти проблем ідентичності, самозради та екзистенційної депресії в контексті змін середовища та внутрішнього конфлікту між колективним і суб'єктивним Я.

Мета дослідження: Розкрити взаємозв'язок колективного і суб'єктивного в ідентичності та екзистенційній депресії. Зрозуміти суть самозради.

Методологія: У роботі використовується міждисциплінарний підхід, що поєднує філософське, психологічне та культурологічне осмислення ідентичності та екзистенційної кризи.

Герменевтика : для інтерпретації текстів екзистенціалістів Ж. Перека, Ч. Кауфмана, П. Стуса.

Аналіз і синтез понять ідентичності, автентичності, самосприйняття, автономії.

Філософська рефлексія над екзистенційним досвідом втрати та трансформації ідентичності.

Дискурсивний аналіз: аналіз наративів про ідентичність колективну, зокрема сімейну.

Кейс-аналіз фільмів (Кауфман, Перек)

Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури та анотацій.

Перший розділ “Ідентичність як переживання себе у світі й в Іншому” — присвячений теоретичному аналізу ідентичності як особистісного та міжсуб’єктивного явища. У підрозділі 1.1 розглядається суб’єктивна ідентичність як внутрішнє ядро самосприйняття; 1.2 — ідентичність у взаємодії з Іншим і соціальним середовищем; 1.3 — поняття самозради як втрати автентичності.

Другий розділ — “Воля” — зосереджується на темі волі як ключового елементу суб’єктності в умовах ідентичнісної кризи. У підрозділі 2.1 аналізуються ідеї Віктора Франкла та Василя Стуса щодо внутрішньої свободи; 2.2 розглядає екзистенційну депресію як стан граничної втрати смислів; 2.3 містить аналіз творів Кауфмана та Перека як прикладів художнього осмислення фрустрації й втрати ідентичності.

Ключові слова : ідентичність, криза, самозрада, автентичність, сенси, екзистенція.

ANNOTATION

Klimenicheva, R. A. *Crisis of Identity and Existential Depression in European Philosophy: Loss of Meaning, Will to Live, Self-betrayal (Bachelor's Work)*. Kharkiv: Kharkiv National University named after V. N. Karazin Kharkiv National University, 2025. 52 p. (manuscript)

Object of the study:

The existential experience of the individual in conditions of loss of meaning, identity, and will.

Subject of the study:

Philosophical and psychological aspects of identity issues, self-betrayal, and existential depression in the context of environmental changes and the internal conflict between the collective and subjective self.

The aim of this study is to reveal the interrelation between the collective and the subjective in identity and existential depression, and to understand the essence of self-betrayal.

The study employs an interdisciplinary approach that combines philosophical, psychological, and cultural perspectives in the interpretation of identity and existential crisis.

Hermeneutics is used to interpret the texts of existentialist thinkers such as G. Perec, C. Kaufman, and P. Stus.

Analysis and synthesis of the concepts of identity, authenticity, self-perception, and autonomy are carried out.

Philosophical reflection focuses on the existential experience of loss and transformation of identity.

Discourse analysis explores narratives of identity, especially collective identity, including family identity.

Case analysis is applied to the films of Kaufman and the literary works of Perec as manifestations of existential and identity-related experiences.

The thesis consists of an introduction, two chapters, conclusions, a list of references, and annotations.

The first chapter — "Identity as the Experience of Oneself in the World and in the Other" — is devoted to the theoretical analysis of identity as both a personal and intersubjective phenomenon. Subchapter 1.1 explores subjective identity as the internal core of self-perception; 1.2 discusses identity in interaction with the Other and the social environment; 1.3 introduces the concept of self-betrayal as the loss of authenticity.

The second chapter — "Will" — focuses on the theme of will as a key element of subjectivity in the context of identity crisis. Subchapter 2.1 analyzes the ideas of Viktor Frankl and Vasyl Stus on inner freedom; 2.2 addresses existential depression as a state of extreme loss of meaning; 2.3 presents an analysis of the works of Charlie Kaufman and Georges Perec as artistic explorations of frustration and identity loss.

Keywords: identity, crisis, self-betrayal, authenticity, senses, existence.